

Officerare och knektar i Långserud

Militärerna har i Långserud gjort djupare avtryck i historien än i de flesta andra socknar i västra Värmland. Här fanns precis som överallt annorstädes ett antal soldattorp och indelta soldater, men här fanns också, under andra hälften av 1600-talet när indelningsverket skulle införas, ett antal gårdar som var i kronans ägo och som var lämpliga som boställen för officerare inom den indelta armén. I Långserud kom inte bara ett antal indelta knektar utan också deras befäl att bo och verka och under flera hundra år sätta sin speciella prägel på livet i bygden.

När indelningen av Nerike Wermlands regemente fastställdes 1686 kom Långserud att tillhöra Nordmarks kompani. Till att börja med bodde kompanichefen i Björnsbyn i Långserud, men från 1692 blev Kastensbol kaptensboställe. Torp blev löjtnantsboställe och fänriken fick bo på Åstenskog. Förutom de redan nämnda gårdarna ägde kronan också Gullsjö, Strand, Angunnerud, Kopperud, Kolsheden och Åmneskog. De togs i bruk för andra befattningar och i den mån det inte behövdes arrenderades de ut. På senare tid då förhållandena blev alltmer fredliga, arrenderades de ut ofta till officerare som avgått ur tjänsten.

Bland de många kompanichefer som under århundraden residerat på Kastensbol framstår Carl-Gustav Kröningsvärd som en av de stora profilerna. I boken "Hågkomster" beskriver Knut Lilliebjörn, som ofta besökte den gästfrie Kröningsvärd, honom som till karaktären redlig, kvick, munter och skämtsam, ganska kort och satt med breda axlar, kort hals och tämligen stort huvud. Hans blick och anletsdrag väckte, enligt Lilliebjörn, munterhet och löje och i bygden berättades mycket om hans många roliga infall, "vilka till större delen var av den grovhuggna beskaffenhet, att de svårligen i fruntimmerssällskap kunde citeras"

Kröningsvärd kom 1758, som chef för Nordmarks kompani till Kastensbol, där han som ogift höll ett ordentligt, snyggt och gästfritt hus. Som ung sjökadett hade han en gång fallit på däck och slagit sig så illa, att han för återstoden av sitt liv blev låghalt. Detta lyte bidrog säkerligen till att förhöja det komiska i hans lilla, tämligen tjocka figur och föranlät många muntergökar bland hans soldater att linka likt honom under exercisövningarna. För att få dem att hålla riktig marschtakt kommenderade han: "Gå som jag gossar". När han så vände sig om och blev varse hur de marscherade hytte han blott med handen och log.

Kröningsvärd, som var känd som en god och rättvis chef, var också en varm förespråkare för allehanda kroppsövningar, vilket han uttryckte på följande tänkvärda sätt: "Med hvad andelig spis du må förse din själ, söker du icke åt henne bibehålla en sund boning, så vantrifves hon och flyttar snart sin kos"

Vid sin avgång ur tjänsten 1775 ville Kröningsvärd inte skiljas från den vackra bygden vid sjön Aspen. Han arrenderade då löjtnantsbostället Torp, där han tillbringade sina sista år. Under åren på Torp satt han ofta på farstukvisten och när någon passerade förbi på vägen, ville han gärna ha en pratstund för att få höra vad som hänt på bygden eller för att få diskutera sina favoritämnen, det politiska läget i Europa och engelsmännens pågående krig med kolonierna i Amerika. Carl Gustav Kröningsvärd avled på Torp den 10 februari 1780.

År 1805 blev Sverige indraget i koalitionen mot Napoleon och trupper fördes över till den enda kvarvarande svenska besittningen på kontinenten, ön Rügen och staden Stralsund. Den muntliga traditionen förtäljer om ödet för Långserudsknektarna Lön och Sten.

De följdes, som brukligt var, en bit på vägen av sina hustrur och en del ortsbor. Stenbyborna var stolta över sin unge raske knekt. Lön var 15 år äldre och därför sade de till mor Lön att ”nu får I allri se Lön mer” Hon svarade karskt att ”Lön han går hem han, men hur det går med Sten – det är inte så säkert för det ser ja på teckna” När våra knektar väl framme i Stralsund låg i försvarsställning i skyttegravarna hördes plötsligt musik från fiendelinjen. Sten, som var ung och obetänksam, hoppade upp för att se vad det var och föll då för ett skott från den franske fienden. Sten, som avled den 5 augusti 1807, lär ha varit den ende som gick förlorad, ty några större strid blev det inte. Efter det inträffade blev mor Lön ansedd som synsk och betraktades som en klok gumma och ”Lön han går hem han” blev ett talesätt som levt kvar i bygden ända till våra dagar.

De många krigen under 1700 talets slut och 1800-talets början, som resulterade i den för Sveriges del ödesdigra förlusten av Finland, ledde fram till en omorganisation av den indelta armén. Parollen var att inom Sveriges gränser vinna Finland åter. År 1812 delades Nerike Wermlands regemente och lilla Långserud kom att hysa två kompanichefsboställena för det nybildade Wermlands regemente, Åstenskog för Nordmarks kompani och Kastensbol för Gillbergs kompani.

Som nyutnämnd kaptän, ung och ogift, flyttade då Wilhelm von Heland in på Kastensbol. Bakom sig hade han en inte helt oblodig krigarbar. Som ung fänrik deltog han i det pommerska kriget 1807 och det var troligen under detta fälttåg han träffades av en kula i veka livet, vilket gav honom ett bestående djupt ärr.

”Helands tranquillité” var ett talesätt bland officerarna. Vid sidan av sitt orubbliga lugn karaktäriserades von Heland som ”bottenärlig, flärdfri och orädd”- helt enligt tidens officersideal. Vid Liers skans i Norge blev von Helands insats avgörande. Genom att han gick emot givna order vanns bataljen åt svenskarna och för denna insats belönades han med tapperhetsmedalj.

Under ett besök i Klarälvdalen träffade von Heland Erik Gustaf Geijers yngsta syster Lotta- ”en skär och vit, blåögd mycket blond och ganska tjusande uppenbarelse” Mötet gjorde stort intryck och det stod inte på förrän von Heland klappade på porten till det Geijerska hemmet i Ransäter.

Sommaren 1819 besökte Erik Gustaf Geijer med familj Värmland och gästade då naturligtvis även sin syster och svåger på Kastensbol. I det Helandska hemmet bodde vid den tiden även Geijers mor, som var änka. Det blev ett kärt återseende. ”Vi gräto alla av glädje” skriver Lotta om sammanträffandet med den käre brodern, hans hustru Anna-Lisa och deras lille son. Men glädjen skulle förbytas i sorg. Under Geijers vistelse på Kastensbol födde Lotta en liten dotter, den andra i ordningen. Ett par dagar efter barnets födelse angreps hon av feber- den ödesdigra barnsängsfebern! Erik Gustaf Geijer beskriver sjukdomsförloppet i ett brev daterat Kastensbol 2 juli 1819. När symptomen började bli allvarliga sändes bud efter doktor Bodin i Åmål. Denne var emellertid själv sjuk och kunde därför inte komma. Han skickade dock några medikamenter till Lotta, men dessa gav ingen bättring. Utgången blev, som nästan alltid vid barnsängsfeber, döden.

”Vår sorg vill jag ej beskrifva. Heland är bittrast, dock bär han den som en man”... ” Den lilla flickan, vars liv är oss så dyrköpt, är ovanligt vacker. Hon döptes till Wilhelmina Charlotta. I går bisattes liket. I dag är begrafningen” skriver Geijer.

Under den långa fredsperioden efter 1814 skedde få förändringar i det indelta systemet. Allt rullade på i gamla väl invanda hjulspår och under 1800-talets andra hälft kom indelningsverket alltmer att framstå som en föråldrad form av militär organisation. Samhällsutvecklingen banade så småningom väg för en genomgripande förändring.

En av de sista kompanicheferna som bodde stadigvarande på Kastensbol var Erik Gustaf Selldén. En av hans söner, Hjalmar, fick 16 år gammal, efter faderns död 1865 flytta till sin äldre bror i Växjö. I vuxen ålder skrev han denna hyllning till sin barndoms hembygd:

Långserudsvisan

1.

När Aspen han glittrar i månskenets glans,
då plägar jag sitta och drömma:
Ack, vänare insjö i Värmland ej fanns,
dig hembygd jag aldrig kan glömma!
Och jag blickar hänförd mot grönskande strand.
En fagrare bygd Gud ej skapt i vårt land
än Långseruds lummiga nejder.

2.

Och vackraste pärlan är Kastensbols gård,
kaptensgård för Gillbergs soldater.
Där växte jag lycklig i huldaste vård
bland syskon och kära kamrater.
Och pappa och mamma de stå hand i hand.
En fagrare bygd Gud ej skapt i vårt land
än Långseruds lummiga nejder.

3.

På Gullsjö och Kohlsäter, Bräcka och Ön
konvaljerna dofta i skogen.
Och rosor, syrener och vit tusenskön,
de tävla med råg som står mogen.
O, hembygd, du kära! I allt Sveriges land
en fagrare bygd Gud ej skapt med sin hand
än Långseruds lummiga nejder.

4.

På Lönnskog och Råtaka, Strand, Essbjörbyn
små fåglarna kvittra i skogen.
Från Svartjärnets bergshöjd o, se! Vilken syn,
du landsman din hembygd bliv trogen!
Jag lyfte som siarn i natten min hand
och svor att till döden dig älska mitt land
du Långseruds lummiga nejder.